

Nr 160.

Av herr **von Geijer**, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag.

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 241, med förslag till lag, innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag m. m. får jag härmed vördsamt väcka följande motion.

Propositionen hänvisar till det förslag till ändrad lydelse av §§ 4, 28, 33 och 108 regeringsformen samt § 70 riksdagsordningen, som av 1920 års riksdag antogs vilande och år 1921 blev definitivt antagen, samt framhåller därefter nu framlagda lagförslaget som en följdlag, vars förutsättningar och grunder vore givna i riksdagsbesluten.

Genom dessa beslut borttogos samtliga hinder, som grundlagen förut innehållit för kvinnas anställning i statens tjänst samt hänvisades för sådan anställning i stället till »grunder, som av Konung och riksdag godkändes». Av detta sakförhållande drager föredragande departementschefen den slutsatsen, »att ehuru de antagna grundlagsändringarna formellt icke innebure ett fastställande av området för kvinnas tillträde till statstjänst, lärer det icke vara tvivelaktigt, att i realiteten detta beslut avsåg ett genomförande av principiell likställighet mellan män och kvinnor i nämnda avseende». Denna bestämda förklaring om lagförändringens syfte upprepas på ett annat ställe i propositionen i följande ordalag: »Från den *numera givna** utgångspunkten — den principiella likställigheten — etc.»

Att grundlagsförändringen haft till syfte att underlätta kvinnors anställning i statstjänst vill jag ingalunda bestrida, men väl den vidsträckta

* Kurs. av motionären.

tolkning av reformens syfte som departementschefen gjort, eller att riksdagen fastslagit, att de grunder för sådan anställning, vilka skulle ersätta grundlagens förra bud, med nödvändighet skulle baseras på likställighetsprincipen. Något formellt stöd för sin kategoriska tolkning har departementschefen icke åberopat. Grundlagsförändringen avsåg, enligt min mening, fastmer endast att komma ifrån den tyngre form som ett grundlagsstadgande innebär än en vanlig civil lag, vilken lättare och hastigare skulle kunna undergå de ändringar och modifikationer, som kunde betingas av sig yppande omständigheter. Något hinder hade alls icke förelegat att bygga den tilltänkta civila lagen efter samma princip som gällt för grundlagsbuden eller att i lagen uppräknat och angiva de tjänsteområden, som skulle öppnas för kvinnan, med ett ord att använda den av departementschefen på annat ställe i propositionen som enumerativ betecknade formen. Jag skulle t. o. m. vilja hålla före, att detta varit lämpligare, då reformens räckvidd är omöjlig att överskåda, under alla förhållanden måste betecknas som mycket vittgående.

Till synes skulle det kunna betecknas som överflödigt att så pass kraftigt framhålla dessa omständigheter, då jag ej ämnar föreslå en principiell omläggning av lagens allmänna hållning — jag inser det lönlösa i ett sådant försök — utan endast tillägg till de i lagen upptagna undantagsbestämmelserna. Jag har emellertid så gjort, då jag förmenar, att departementschefens ståndpunktstagande ofrånkomligt skymmer och skjuter undan vissa synpunkter, som annars skulle tilltvinga sig beaktande. Nekas kan nämligen knappast, att lagförslaget — just på angiven grund — föranlett att inskränka undantagen till sådana, där rent fysiska förutsättningar ofrånkomligt lagt hinder i vägen för likställighet, men att däremot sådana fall, där lämplighet och statsnyttan kunde kräva undantag, icke tillräckligt beaktats. Bestämmandet av undantagen avhänger jämväl i ej oväsentlig mån, på vilket subjekt lagstiftaren vill tillgodose kvinnan såsom påstått rättssubjekt i denna del eller staten, som har ofrånkomlig rätt att fordra att bli på bästa möjliga sätt betjänad. Att departementschefen vid skiftet mellan dessa två rättshavare ej missgynnat den förstnämnda synes mig ofrånkomligt. Någon överdrift torde ej ligga i påståendet, att han låter betoningen falla på ordet likställighet såsom något vilket hittills med orätt varit kvinnan förment, och han hänvisar till förändringar i sådan riktning, som under senare år införts i kvinnans privaträttsliga och politiska ställning, allt till stöd för den av honom antagna principiella ställ-

ningen, fastän, enligt min mening, intet sammanhang förefinnes mellan dessa reformer och den föreliggande.

Särskilt synes mig att ett område för statstjänst — domarens — bör undantagas. Jag kan icke inse, att statsnyttan kräver, att detta område för statstjänst öppnas för kvinnan, jag vill snarare hålla före, att den meningen är riktig att, för närvarande åtminstone, kvinnan ej lämpar sig för tjänster av sådan art.

Lagförslaget har, så vitt det avser kvinnas tillträde till domarvärv, varit hänvisat för yttrande till rikets samtliga hovrätter, processkommissionen och lagrådet.

Samtliga dessa myndigheter hava avstyrkt förslaget, om än avvikande meningar hävdats av minoriteter inom vissa av dem.

Jag vill hänvisa till dessa yttranden. Beträffande frågan om kvinnas lämplighet över huvud för domarkallet har särskilt Göta hovrätt ingått i realprövning av denna och därvid framhållit, bland annat, att hovrätten funne det icke kunna bestridas, att kvinnans tanke- och viljeverksamhet och således jämväl de avgöranden hon i förekommande frågor fällde vore väsentligen mera beroende av tillfälliga och oberäknliga impulser från känslolivets område än förhållandet vore med män. Berörda egenskap hos kvinnan gjorde henne uppenbarligen mindre skickad att utöva domarvärv. Jag vill instämma i detta yttrande, som i och för sig och ensamt kan betraktas som övertygande skäl för det av mig begärda lagtillägget.

Lagförslaget låter inom ramen för de undantagna befattningarna falla alla dem, i vilka ingå skyldighet att ansvara för eller biträda vid upprätthållande av allmän ordning och säkerhet. Ledningen vid de offentliga domstolsförhandlingarna och skyldigheten att därvid upprätthålla ordningen synas mig vara tjänsteåligganden, som äro nära besläktade med nyssnämnda.

Det är ofrånkomligt, att lagstiftaren här är inne på ett utomordentligt viktigt och ömtåligt ämne. Propositionen hänvisar i denna del på det kända lyckliga sakförhållandet, att i vårt land finnes en folklig känsla för domarmaktens gamla auktoritet, tilläggande därvid, att vördnaden för domstolen själv och den rättvisa den tjäna är dess djupa och ädla grund. Nåväl, ingen vill betvivla detta, men fråga är, om icke denna känsla kan löpa fara att spillas eller förringas av den föreslagna reformen. Allt synes mig mana till försiktighet. Att en utbredd och enligt min mening väl grundad mening just på grund av dylik farhåga föreligger mot reformen torde vara oemotsägbart. Huruvida denna mening skall betecknas som fördom eller anses vara uttryck för en sund uppfattning för det riktiga

blir ju en mer eller mindre subjektiv sak, men oomtvistligt torde vara, att antydda känsla av vördnad för domstol och rättsskipningar, en gång förlorad, är svår, kanske omöjlig att återförvärva. Jag vill här framhålla — mera därom här nedan — att, såsom vårt rättegångsväsen är ordnat, det i många fall kommer att gälla, huruvida en jämförelsevis ung kvinna — en tjugufemårig eller så omkring — skall kunna under alla förhållanden hava den personliga auktoritet, som departementschefen förutsätter såsom det väsentliga för upprätthållandet av domstolens värdighet. Den unge mannens utveckling och uppfostran har varit en annan, mera härdande och mera ägnad att giva nödig fasthet och styrka i uppträdandet, än den unga kvinnan, skyddad och värnad av familj och samhällsseder, kunnat nå. Såsom samhället nu är danat och med fästat avseende å den olika utveckling och uppfostran man och kvinna få, tvekar jag ej att ut säga, att jag icke tror, att det personliga värde, som en kvinna kan äga och som departementschefen betecknar som yttersta grunden för nödig auktoritet, verkligen vid alla de tillfällen, varom här är fråga, kan komma till synes på sådant sätt, att den respekt, varpå kvinnan i och för sig kan äga befogat krav, också verkligen blir henne tillräknad.

Härtill kan ju läggas beskaffenheten hos åtskilliga mål, vilkas detaljer för visso äro sådana, att deras utredande icke lämpligen böra anförtros åt kvinna.

Departementschefen framhåller i den allmänna översikten av reformens innebörd och räckvidd, att all sannolikhet talar för att under den närmaste tiden kvinnor endast i mera sällsynta fall kunna ifrågakomma vid tillsättandet av sådana befattningar, från vilka de för närvarande äro uteslutna — han medgiver i annat sammanhang, att vidkommande domarsysslor förhållandena äro något olika. De citerade orden torde hava till syfte att verka lugnande på betänksamma sinnen, som kunna finna anledning till oro för reformens svåröverskådliga räckvidd. Oavsett att denna omständighet kanske med större fog kunnat åberopas till stöd för ett lagförslag, som ej avvikit från den på området följda principen eller att endast successivt öppna portarne för kvinnas tillträde till statstjänst, så står det för mig — såsom ock departementschefen i viss mån synes hava medgivit — att denna möjligen förefintliga kraft i ej oväsentlig grad kommer att saknas, när det gäller domarbefattningarne, i all synnerhet de utomordentligt talrikt förekommande fallen att upprätthålla dessa på förordnanden. Nu gällande normer för den svenske juristens utbildning kommer, enligt min bestämda mening, att föranleda, därest domarebanan öppnades

för kvinnan, att inom närmaste tiden talrika anspråk på tillämpning av de nya föreslagna bestämmelserna komma att framställas. Denna utbildning går, undantagslöst kan jag nästan säga, över tingstjänst, d. v. s. tjänstgöring vid våra underdomstolar på landet, som den nyexaminerade juristen får underkasta sig. Efter några års tjänstgöring på domarkansliet och efter uppnådda tjugufem år, förordnades han att på eget ansvar hålla ting, som det heter, d. v. s. såsom ordförande i häradsrätten utöva domareyssla. Denna tjänstgöring räknas falla inom utbildningen och är undantagslöst förutsättningen för varje befordran inom kåren och hos överrätterna. Advokatutbildningen går över samma väg. Men även inom det rent privata förvärvsområdet räknas tingsmeriter såsom värdefulla. Så inom bank- och handelsvärlden. För några decennier sedan borttogs vice häradshövdingtiteln, just för att förvärvet av den merit, varpå titeln var ett tecken, ansågs så värdefullt för fortkomsten på banor, som ej alls föllo inom domareområdet. Jag tror ej alls, att uppfattningen på detta område har stort förändrat sig. Nåväl, erhållande av rätt att efter avlagd examen få plats på domarekansli torde svårligen kunna förbehållas i huvudsak endast män; här om någonstädes måtte väl likställighetsprincip kunna åberopas. Varje examinerad kvinna skulle för den skull äga precis samma rätt till tingstjänst som en man och därav följande rätt att i vederbörlig ordning — efter ett par års tjänstgöring och med 25 levnadsår — erhålla förordnande som domare. Jag vågar ej i denna del trösta mig med vad departementschefen i sina allmänna betraktelser i ämnet anför, att om för övrigt erfarenheten skulle giva vid handen, att vissa tjänster icke kunna på ett tillfredsställande sätt uppehållas av kvinnor, lär rättelse snart nog vinnas därigenom att dylika tjänster icke komma att anförtros åt kvinnor. Vad värde satsen än kan äga, så är den icke tillämplig på de utomordentligt talrikt förekommande fallen, då domarebefattningar skötas på förordnande. Som regel torde gälla, att varje tingsbiträde i tur och ordning får åtminstone »försöka» sig som domare, därest han icke i rent undantagsfall hunnit dokumentera sig såsom platt otjänlig. Att kvinnorna härvidlag skulle kunna placeras i en undantagsställning är oantagligt; och vad nytta hade de då av den s. k. likställighetsprincipen.

Det förefaller mig därför antagligt, att dessa möjligheter till meritförvärv komme att locka många unga flickor att studera juridik, och att för den skull inom ganska kort tid vid många tillfällen förhandlingarna vid våra underrätter skulle komma att ledas av helt unga kvinnor. Departe-

mentschefen har ej helt förbisett dessa möjligheter, men som sagt häri ej sett ett skäl, som bör hindra reformen.

Lika litet har man kunnat undgå att märka, att en utbredd mening inom landet reagerar mot denna utveckling. Emellertid förmenar han, att denna mening bör betecknas snarast som en stämning. Jag förmodar, att han med ordet avsett att beteckna, att hos meningen finnes något tillfälligt och ej väl grundat och att hans principiella hållning om likställighet däremot vore fri från dylika på objektiviteten inskränkande bihang. Jag hyser en diametralt motsatt åsikt. Med den kännedom jag anser mig hava förvärvat om vårt folk och dess förmåga att bedöma ett föreliggande sakförhållande, vågar jag påstå, att hos dem, som omfatta den antydda meningen om reformens olämplighet, bottnar meningen ej i fördom, men i fullt klar insikt om alla på saken inverkan omständigheter.

Lagförslaget avser jämväl att medgiva kvinna behörighet att innehava chefsbefattning. Åtskilliga av de hörda myndigheterna hava avstyrkt förslaget. Jag delar deras mening, men vill i denna del inskränka mig att instämma i myndigheternas till stöd för denna avstyrkande hållning åberopade skäl, som finnas refererade i propositionen.

På grund av det anförda vill jag därför vördsamt föreslå,

att riksdagen ville för sin del besluta, att i § 2 av förevarande förslag införas nya moment, upptagande bland statstjänster, som ej må innehavas av kvinna, dels sådana domarejänster, för vilkas beklädande erfordras lagkunskap, och dels sådana tjänster, med vilka chefsbefattningar äro förenade.

Stockholm den 20 april 1922.

K. von Geijer.

I motionen instämmer:

Nils Ant. Nilsson.